

**ДІАЛОГІЗМ СЮЖЕТУ ФАРСУ-АЛЕГОРІЇ А. НАУМОВА
«ВПЕРЕД, В ОБІТОВАНЕ»**

Анатолій Іванович Наумов (нар. 6 червня 1938) – відомий український письменник, драматург та сатирик-гуморист. Після 2010 р. він займається лише драматургією, пише виключно українською мовою. Найвідоміші його книги комедій та сатир можуть не вміститися на кількох полицях («Весілля триває» (1984); «Проси у Семенівни» (2012), «Парадиз у родинному пеклі» (2014), «На подвір'ї злий Рекс» (2018), «Усипальниця для невмирущого. Сатиричні фєєрії для дорослих» (2023); п'єси «Плач Ярослава», «Я скоро приїду», «Черга за минулим», «Позаштатний син», «Кафедра для достойника» та ін.). Як відмічає дослідниця Н. Юган, А. Наумов працює у традиційному жанрі побутової комедії, комедії характерів чи положень, мелодрами. Але твори свої наповнює сучасними проблемами та колізіями [1, с. 264]. Між тим, деякі його п'єси (наприклад, «Кафедра для достойника») сповнені їдкої сатири [2].

Жанр твору «Вперед, в Обітоване» (2014) А. Наумов визначив як «фарс-алегорія». Наумівському тексту притаманні такі характерні риси фарсу [3, с. 314-315], як неправдоподібні парадоксальні ситуації, численні перебільшення у діях та висловлюваннях героїв, помилки визначення ідентичності особи, гра слів та вербальний гумор, фізичний гумор, зумисне використання абсурду та стилізації. Ті поняття, які обговорюються антагоністами у п'єсі, відображені алегорично, при цьому під «алегорією» розуміється спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями, з характерними ознаками приховуваного [4, с. 310].

Цій п'есі притаманні тільки зовнішні конфлікти: Персонаж – Персонаж та Персонаж – Група. Характери всіх героїв психологічно не прописані, вони говорять «штампами» та діють відповідно до особливостей жанру фарс. Конфлікти протікають на кількох рівнях: на ідейному (конфлікт ідей та світоглядів), на політичному та любовно-сімейному.

Сюжетно дія розвивається у двох напрямках, які у фіналі перетинаються: Він та Вона зустрічаються на шляху до Обітованого; група політиків (Калістрата, Манька, Гордій Парфенович, Віктор Львович, Едісон Пилипович, Кльоц, Пуляй) та Водій рухаються до цього ж населеного пункту на автобусі. У лісі у Неї ламається «Фольксфаген», а у групи політиків – автобус. Він біжить куди очі дивляться від нещасливого кохання та сімейного життя, зустрічається з Нею, вони закохуються; група політичних діячів їде до Обітованого втілювати свої ідейні проекти перебудови соціально-політичного життя населеного пункту, сваряться з приводу ідейних розходжень та переслідують один одного. Калістрата захоплює у заручники Його та Її, прив'язує їх до дерева. Але ідейні протиріччя та боротьба двох угруповань між собою відволікають персонажів: закоханим вдається втекти з полону.

Драматург зображує ідейні протиріччя в лавах однієї партії: від «саліцистів» (від імені керманіча – товариша Саліна) відокремлюється група «силоцистов» (від слова «сила» – ця група поважає вчення Заратустри). У лавах «саліцистів» теж назріває розкол – формується група «салоцистів», яка хоче трактувати «вчення» свого Вождя розширено, у зв'язку не тільки з «салом», а з «селом» в цілому. Алегорії з комуністичною партією колишнього Радянського Союзу вельми прозорі: померлий керманіч партії Салін (прізвище співзвучне зі Сталіним) знаходиться у мавзолеї, діючі керівники партії беруть собі псевдоніми, які нагадують прізвище вождя (Саліненко), у розмовах членів партії лунають штампи, що легко впізнати («безсмертний вождь усіх часів», «тому й

розпустились ви всі, що немає на вас товариша Саліна», «безсмертне вчення товариша Саліна», «за що ж тоді наші діди воювали», «ми не достойні подвигів своїх дідів, не кажучи вже про пра-пращурів», «Служу саліцизму!» та ін.) [5].

Усіх головних героїв п'єси створено за законами фарсової поетики. Їх дії гіперболізовані, а почуття та емоції перебільшені. Центральним та найяскравішим персонажем твору стає «командир жіночої штурмової трійки» Калістрата Калістратівна. Вона буквально кидається з кулаками та зброєю на будь-кого, хто висловлює іншу думку про партію, ніж загальноприйнята. Калістрата утискає усіх оточуючих та бере у полон любовну парочку. Товариш дівчини Пуляй підпоює її, намагається спокусити та дізнається про велику таємницю: дівчина є гермафродитом. За цю провину Калістрата вбиває його з автомата. Цій героїні притаманні знижені слова, вербальний гумор, пов'язаний з фізіологічними людськими процесами. Її мова є суржилом. Це створює додатковий комічний ефект: «Ще чого не вистачало в такий відповідальний момент?!», «А то ти теж гірше ревізіоніста в лічних відносинах», «А думать, що дальше делать, хто буде?» та ін.) [5]. Аналогічними засобами, пов'язаними з поетикою фарсового жанру, створений образ іншої жінки з «бойової трійці» - Маньки – та зображені її любовні пригоди.

Напередодні Майдану та Революції Гідності А. Наумов видає комедію-фарс, у якій підкреслює, що комуністична ідеологія в Україні наразі не на часі.

Не можна не погодитися з критиком О. Черногузом, який дав загальну характеристику сатиричної творчості автора: «Справжня посмішка є знаком розставання з минулим днем. У цьому переконуєшся, читаючи сатиричну повість Анатолія Наумова «Голуба мрія». Молодий і, як на мене, справді талановитий письменник має не тільки гострий погляд на життя, але й вправне вміння через збільшувальне скло свого іноді гротескного сприйняття показати те, чого ми недобачаємо замуленим

оком, проходимо мимохідь. Чи не хочемо помічати аби чогось не сталося. Сатирик (що дуже непритаманне цьому жанрові!) справді м'який, інтелігентний, і не галасливий. У витонченому стилі іронічно примруженим оком він буцім спостерігає і тихо посміхається, але гнівливо відповідає тим, кого зневажає, тому що обожнює життя, правду, красу. Любить свій народ, свою Батьківщину» [6, с. 105]. Тут можна також додати, що у п'єсі «Вперед, в Обітоване» А. Наумов створює сатиру на політичне українське суспільство, використовуючи засоби не тільки сатири, але й фантастики [7, с. 203].

За своїм пафосом твір перегукується з такими п'єсами сучасників А. Наумова: О. Куманський «Тоталізатор», Надія Симчич «Хата, або Кінець епохи вишневих садів», «Ми, Майдан», П. Перебийніс «Коридор».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юган Н. Л. Мелодраматичні засоби та прийоми у п'єси сучасних українських драматургів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія. Філологічні науки. 2018. № 2 (16). С. 262-272.

2. Юган Н. Л. Рефлексія академічної доброчесності в сучасній українській мистецькій спільноті (на прикладі п'єси Анатолія Наумова «Ка-федра для достойника»). *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 17 травня 2018 року)* / за ред. О. М. Семеног. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. С. 29-33.

3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Вид. 4-те, стер. К. : Либідь, 2008. 488 с.

3. Білоус П. В. Теорія літератури : навч. посіб. К. : Академвидав., 2013. 325 с. (Альма-матер).

4. Наумов А. Вперед, в Обітоване. URL: <http://dramaturg.org.ua> (дата звернення: 29.04.2024).

5. Подільський краснослов: антологія. / Ред.-упоряд. А. В. Стебелєв. Житомир: «Бук-Друк», 2020. 1056 с.

6. Юган Н. Л. Фантастика та фантасмагорія в сучасній українській драматургії (конфлікт та персонаж). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія. Філологічні науки. 2019. № 1 (17). С. 202-215.